

Tóth Dóra

Beleszóltak!

Ifjúsági önképek a munkaerőpiacról

Jelen írás célja feltárni a fiatalok véleményét, a 21. században való érvényesülésük esélyeiről, elsősorban a foglalkoztatásra koncentrálva. Valóban nehezebb ma belépni a munkaerőpiacra, mint 30-40 évvel ezelőtt volt? Egyértelmű választ adni a kérdésre nehéz, hiszen lehetőségek tárháza kínálkozik, amivel tudni kell élni, ugyanakkor a követelmények is nagyobbak – gondolják a fiatalok.

Világszerte hallani az ifjúságot érintő aggasztóan alacsony foglalkoztatási mutatószámokról. A probléma az elmúlt évek során súlyosbodni látszik, különösen, ha a versenyképesség mint elérendő cél kerül előtérbe. A versenyképesség meg- (és vissza) szerzése manapság a legfontosabb törekvése minden egyes régióknak, így az Európai Uniónak is. Leginkább ezért központi téma az ifjúsági foglalkoztatás, ahogy azt az Európai Unió éppen regnáló trió elnökségének (Spanyolország – Belgium – Magyarország) központi témája – a fiatalok munkaerőpiaci helyzete – is mutatja.

Az Európai Bizottság és az Európai Ifjúsági Fórum párbeszédet kezdeményezett fiatalok és döntéshozók között 2010-ben, abból a célból, hogy magát az érintett célcsoportot is bevonják a probléma megoldásába. A folyamat *Strukturált Párbeszéd* néven indult el.

A spanyol elnökség idején megrendezett ifjúsági konferencián a fiatalokat érintő foglalkoztatási prioritásokat határozták meg, erre épülve választották ki tavaly (2010) októberben, a belgiumi Leuven-ben azt a negyven prioritást, amelyből tagállamonként tíz került kijelölésre tetszőleges módon, hogy arról a fiatalok és szakemberek véleményét alkothassanak.

Ehhez a folyamathoz szorosan kapcsolódva 2010 őszén elindult a *Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA) Szólj be(le)!* programja azzal a céllal, hogy lehetőséget nyújtson a fiataloknak arra, hogy elmondhassák véleményüket az őket érintő problémákról – elsősorban munkaerőpiaci lehetőségeikről, valamint ezek lehetséges megoldásáról.

A program során alkalmazott adatgyűjtési módszerek a következők voltak:

- konzultációs napok (a disputa¹ módszerére épülve, amelynek során megfigyelői tapasztalatgyűjtéssel² és mini kérdőívvel történt az adatgyűjtés);
- fókuszcsoportos interjú;
- online kérdőív.

A konzultációs napok vizsgálati csoportját 14-18 éves szakközépiskolások és gimnazisták adták, a fókuszcsoportokat főként egyetemisták, illetve dolgozó, 30 év alatti fiatalok alkották.

Így 2010 októbere és 2011 februárja között az ország kilenc különböző pontján³ került sor fiatalok és szakemberek párbeszédére, és tizenhárom alkalommal fókuszcsoportos interjúkra⁴. Jelen tanulmány az így született eredményeket igyekszik összefoglalni.

¹ A disputa kifejezés az angolszász „debate” megfelelője, mely egy játékos, vitakultúrát fejlesztő módszert takar. A disputa lényegében formális vitát jelent, azaz a vitának egy olyan típusát, amelyben a vitázók szigorú, kötött szabályok szerint érveket vonultatnak fel egy adott ügy mellett vagy ellen.

² Megfigyelői tapasztalatgyűjtés: résztvevő (moderátor) és nem részt vevő (személyes megfigyelői, vagy felvételtől történő) tapasztalatgyűjtés a foglalkozásokról.

³ Helyszínek: Veszprém, Dörög, Budapest, Szombathely, Debrecen, Békés, Kaposvár, Pécs, Salgótarján.

⁴ Helyszínek: Budapest, Debrecen, Jászfényszaru, Nagykovácsi, Szombathely, Tatabánya.

Tények és számok Magyarországról

Magyarországon az elmúlt évtized ifjúságra vonatkozó foglalkoztatási adatai aggodalomra adhatnak okot. Az ezredforduló óta folyamatosan növekedett a fiatal munkanélküliek száma. A KSH adatai szerint 2010-ben a 15-19 éves korosztály foglalkoztatási rátája 2,4%, a 20-24 éves korcsoporté pedig 34,4% volt. A 2010-es évre vonatkozó átlagos munkanélküliségi ráta 11,7% volt, szintén a KSH adatai alapján. Ebből a 15-24 éves korosztály részesedése 25,2 százaléknak felel meg, míg a 25-54 éves korúak munkanélküliségi rátája 10 százalék volt.⁵

Mi állhat az ifjúsági munkanélküliség, a munkaerőpiactól való távolmaradás hátterében? A válasz összetett, az ifjúság munkaerőpiaci helyzete szerteágazó, épp ezért a lehetséges magyarázat is több oldalról közelíthető meg, bár az esetek többségében az oktatási rendszer, és az ezzel szorosan összefüggő szakmai gyakorlati rendszer áll a fiatalok gondolatvilágának központjában. A kutatásunk alapján arra következtethetünk, hogy a fiatalok ezzel a két területtel látják leginkább összefüggésben az ifjúsági munkanélküliséget.

Mindkét vizsgált ifjúsági korcsoport munkaerőpiaci mutatóira hatással van az oktatási rendszerhez fűződő viszony, különösen igaz ez a 15-19 éves korosztályra, ahol sok fiatal még az iskolapadban ül. Gimnáziumi nevelés és oktatásban részesülők száma a 2009/2010-es tanévben 239.992 fő volt⁶, míg szakközépiskolai nevelésben és oktatásban részesülők száma 273.344 fő volt⁷. A 20-24 éves korosztály problémái a munkaerőpiaci kereslet és kínálat összhangjának hiányával⁸ is magyarázhatók. Ez azt is jelenti, hogy a fiatalokat sújtó munkanélküliség strukturális természetű, amelyen a rendszer megfelelő átalakításával változtatni lehetne, legalábbis a fiatalok ebben a kérdésben egyetértenek.

A probléma gyökere a kereslet-kínálat viszonyát illetően messzebbre nyúlik vissza. A rendszerváltást követően átalakult mind a gazdaság, mind a felsőoktatás szerkezete. Megnőtt az igény a diplomás munkaerő iránt, ezzel párhuzamban nőtt a fiatalok átlagos képzettségi szintje. Az ezredfordulóra azonban olyan mértékűre duzzadt az egyetemi, főiskolai

⁵ Forrás: 11,2% volt a munkanélküliségi ráta 2010-ben <http://mti.hu/cikk/528705/>

⁶ Forrás: KSH STADAT táblák- idősoros éves adatok -Gimnáziumi nevelés és oktatás http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi004a.html

⁷ Forrás: KSH STADAT táblák – idősoros éves adatok - Szakközépiskolai nevelés és oktatás http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi005a.html

⁸ Munkaerő kereslet - kínálat összhangjának hiányáról akkor beszélünk, amikor a képzési kibocsátás belső szakmaszerkezete nem igazodik a munkaerő kereslet szakmaszerkezetéhez

diplomával rendelkezők száma, hogy azt a munkaerőpiac már képtelen volt felszívni. 1990-ben 76.601 fő folytatta tanulmányait nappali tagozaton az ország felsőoktatási intézményeinek valamelyikében. Ez a szám 2000-re 183.376 főre, több mint kétszeresére emelkedett.⁹ (Polónyi, 2004) Nem magyar sajátosság a felsőoktatás expanziója, sok európai országban ugrott meg a főiskolai, egyetemi hallgatók száma, ami hatással van a munkaerőpiac szerkezetére is. Különösen abban az esetben, amikor a diplomások szakmastruktúrája és a munkaerőpiaci igények struktúrája nem egyezik. A folyamat következménye a már korábban is említett strukturális munkanélküliség.

Európai körkép

Az OECD becslése szerint megközelítőleg 1,2 milliárd 15-24 éves korú fiatal él szerte a világon, ami a földünk munkaképes korú lakosságának 24,7 %-át jelenti.

Világszerte magas az ifjúsági munkanélküliség, a globális átlag 2007-ben 11,9% volt. A fiatalok alkotják a világ teljes munkanélküli társadalmának 43,7%-át, miközben számarányukat tekintve az aktív népesség mindössze 25%-ának felelnek meg.¹⁰ Az Európai Unióban is 5 millió munkanélküli fiatal tartanak számon.

Az OECD - statisztika alapján az egyes országok között nagy különbségek vannak: *Németország* ifjúsági munkanélküliségi rátája 2009-ben például 11% volt, ami az egyik legalacsonyabbnak számít Európa-szerte. A Franciaországra vonatkozó adat, szintén 2009-ből, például 22,8%, az Egyesült Királyságban 18,9%, Luxemburgban is 12,7%.¹¹ Az elnökségi posztot idén januárban Magyarországnak átadó Belgiumban sem alakult jól az ifjúsági munkanélküliségi mutató, közel 20% körül mozog, Spanyolország esetében ez a szám 18%. Szlovákiában is magas az ifjúsági munkanélküliségre vonatkozó adat (21%), míg Hollandia lényegesen jobb helyzetben van, ahol mindössze 8 százaléknyi a munkanélküli fiatalok aránya.¹²

A döntéshozók különböző kampányokat indítanak annak érdekében, hogy felhívják a figyelmet a probléma fontosságára. Ismert például az Európai Unió kezdeményezése a *-Youth*

⁹ Forrás: http://www.stud.u-szeged.hu/szttsz/konferenciak_elemei/polonyi.pdf

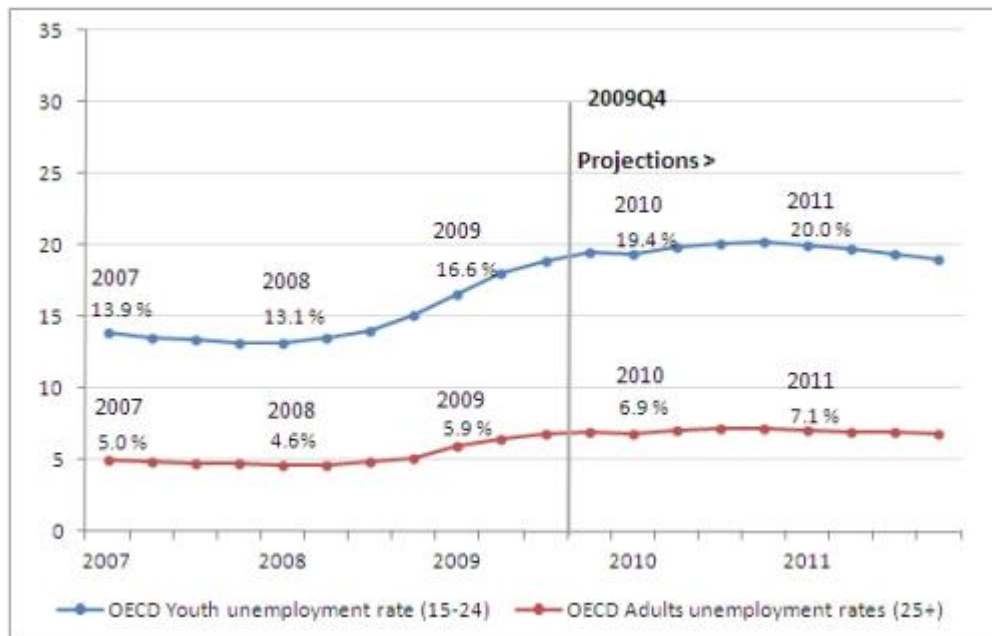
¹⁰ Forrás: OECD Employment Outlook 2010: chapter summaries
http://www.oecd.org/document/41/0,3746,en_21571361_44283129_43642921_1_1_1_1,00.html#ch4

¹¹ Forrás: http://www.oecd-ilibrary.org/employment/youth-unemployment-rate_20752342-table2

¹² Forrás: Lehet-e érdemben tenni az ifjúsági munkanélküliség ellen? Felnőttképzés 2008/2.

on the Move, azaz *Mozgásban az Ifjúság* - melynek nem titkolt célja az európai fiatalok segítése a munkanélküliség elleni küzdelemben.

1. ábra: Az ifjúsági munkanélküliségi ráta alakulása az OECD országokban¹³

Az OECD adatai szerint folyamatos az ifjúsági munkanélküliség növekedése, becslésük szerint 2011 végére minden eddiginél magasabb arányt ér el az valamennyi OECD országban.

Problématérkép

A kutatás során két szempont körvonalazódott, amely a magyarországi fiatalok szerint meghatározó, ha ifjúsági munkanélküliségről beszélünk. Az egyik a munkaerő kereslet-kínálat összhangja, illetve a szakmai gyakorlat, tapasztalat léte vagy hiánya. Részletesebben ezeket a későbbiekben tárgyaljuk.

Következzen néhány érv, miért számít a 15-19, illetve 20-29 éves korosztály nagy kockázatot jelentő csoportnak?

¹³ Forrás: OECD Employment Outlook 2010: chapter summaries
http://www.oecd.org/document/41/0,3746,en_21571361_44283129_43642921_1_1_1_1.00.html#ch4

A munka világába való belépés a társadalmi beilleszkedés egyik fontos alappillére. A munkával nem rendelkező fiatalok terhet rónak a társadalomra, lévén a szociális ellátórendszer alanyai. A fiatalkorban megtapasztalt hosszú távú munkanélküliségnek ismert destruktív hatásai vannak a huszonéves korosztály munkaerőpiaci habitusára. Kellő tapasztalat hiányában ezeknél a csoportoknál nem alakul ki a megfelelő munkakultúra. A munkanélküli lét tágabb környezetüket is befolyásolja, szociális gondokat vonva maga után, amely végső soron a társadalmi kohéziót csökkenti.

Az ifjúsági munkanélküliség ezért egy olyan jelenség, melynek megoldásához valamennyi lehetséges szektornak (nonprofit, piaci, állami) hosszú távon kellene együttgondolkodni, cselekedni.

Ugyanakkor a másik oldalon ez – a munkával nem rendelkező fiatalok magas aránya - azt is jelenti, hogy értékes, felhasználatlan munkaerő hever parlagon. Itt az ideje, hogy a fiatalságra ne csupán problémaként, hanem erőforrásként, problémamegoldóként is tekintsenek. Ezt vallja a *Nemzeti Ifjúsági Stratégia* irányelve is, „az ifjúság erőforrás, jövőnk záloga”.

A Strukturált Párbeszéd Magyarországon kiválasztott tíz prioritása öt nagy témakört fed le, melyből az első négy területtel foglalkozunk részletesebben:

- Átmenet az oktatásból a munka világába
- A munka és a magánélet összeegyeztetése
- Szociális biztonság
- Információ, útmutatás és támogatás a fiataloknak
- Az ifjúsági munka szerepe

Minden témához tartozik egy, vagy több javaslat, melyet az ifjúságot érintő foglalkoztatási mutatók javításának céljával határoztak meg. A következő oldalakon javarészt a fiatalok véleménye olvasható a fenti témákról és javaslatokról.

Átmenet az oktatás és a munka világa között

Az oktatásból a munka világába való átmenet különleges időszak az ifjúság életében, melyet a fiatalok valamennyi terület között a legfontosabbnak tartanak. Hogy ezt az időszakot mennyire képesek sikeresen „átvészelni”, a fiatalok szerint nagymértékben függ az iskolában elsajátított szakmai tudás mennyiségétől és minőségétől.

Amikor arról kérdeztük a budapesti és vidéki fiatalokat, mit gondolnak a fenti témáról, a beszélgetés minden esetben azzal indult, hogy megkértük a diákokat, képzeljék el, szerintük milyen az ideális munkaező, milyen képességekkel, tulajdonságokkal rendelkezik, milyen a jó munkahely? Az esetek többségében a munkavállaló legfontosabb alaptulajdonságai közé sorolták a megbízhatóságot, talpraesettséget, határidők betartását, az idegen nyelvű kommunikációt, az informatika világában való eligazodást. A fiatalok fontosnak tartják az önismeretet, azaz, hogy tisztában legyen egy munkavállaló saját képességeivel. Ideálisnak tartják azt a munkahelyet, ahol a munkavállaló olyan feladatot végez, amit szeret, ami változatos, amiben kihívás van, és nem utolsó sorban munkájának látható, kézzelfogható eredménye is van. Mindemellett pedig jut idő a családra is.

A megkérdezett fiatalok szerint részben az iskolán keresztül lehet ezekre a képességekre szert tenni, bár a tanulók többsége kritizálta az oktatási rendszert. Gondolkodásuk az iskoláról kettős: egyrészt az iskola lehetőséget nyújt készségek és kompetenciák elsajátítására, melyeket kulcsfontosságú tényezőnek tartanak a jövőt illetően. A másik oldalon a hiányosságok mutatkoznak meg, azaz hogy egy oktatási intézmény (ideértve a középfokú és felsőoktatási intézményeket) nem minden téren és szinten látja el megfelelően funkcióját (pl. a nyelvoktatás, a szakmai gyakorlat biztosítása, vagy az információnyújtás terén), ami gyakorta vezethet hátrányokhoz a munkaerőpiacon.

„Az oktatás minden szintjén az életre nevel.” Meg lehet általa alapozni a jövőt. *„Rengeteg kapcsolati tőkét lehet szerezni.”* Az egyetemi légkör pótolhatatlan, *„mentalitás, ez egy szemlélet”*, amit munkahelyen nem lehet megszerezni, átélni. Összességében azonban azt gondolja az ifjúság, hogy az iskolai képzés nem elég gyakorlatorientált, amit tapasztalataik és az online kérdőív során szerzett információk is megerősítenek (a megkérdezett fiatalok több, mint 90%-a vélekedik így).

A fiatalok tapasztalatai szerint a cégek, vállalatok sok esetben teherként tekintenek a gyakornokokra, nem tudják, hogyan viszonyuljanak hozzájuk. Ez esetben sem a szakmai identitás kialakítása, sem a szakmai tapasztalat átadása nem valósul meg. A fiatalok a jelenlegi bolognai rendszert illetően képtelenségnek tartják, hogy egy három éves képzésben részt vett pályakezdőtől a munkáltatók két éves gyakorlatot várjanak el.

A vélemények abban a kérdésben is megoszlanak, hogy kinek a felelőssége, hogy a hallgatók gyakorlati tapasztalattal „felvértezve” kerüljenek ki a felsőoktatási intézményből. Van, aki szerint az oktatáspolitikáé a felelősség, ami viszont kiszámíthatatlan, folyton változó, így nem tud alkalmazkodni a munkaerőpiaci igényekhez. Más vélemények szerint megoszlik a felelősség. A diákon is múlik, hogy mennyire tud élni a felsőoktatási intézmények nyújtotta lehetőségekkel.

Jogos tehát a kérdés, hogy maguk a felsőoktatásból kikerülő fiatalok mit tehetnek azért, hogy versenyképesek legyenek a diploma kézhezvétele után? Itt merült fel az önkéntesség szerepe mint olyan tényező, ami hozzájárulhat a munkaerőpiacon való sikeres helytálláshoz. Az önkéntes tevékenység esély gyakorlat- és tapasztalatszerzésre, szerencsés esetben ráébreszti a fiatalra, hogy milyen területen nem szeretne felnőttként dolgozni. Talán fogalmazhatunk úgy is, hogy az önkéntesség során szerzett élmény, benyomás egyfajta „pályaorientációként” funkcionálhat.

Ha a fiatalok által felhozott érvek helytállóak, akkor mi lehet az oka annak, hogy Magyarországon az ifjúság sereghajtónak számít nem csupán a mobilitást tekintve, hanem az önkénteskedés terén is? Magyarországon elsősorban szemléletváltásra lenne szükség, ahogy a fiatalok fogalmaztak: „*az emberek látásmódját kell megváltoztatni*”. Nagyon sok középiskolás, egyetemista fejében az önkéntesség az „*ingyen munka*” fogalmával egyenértékű. A korai önkéntesstudat kialakításával változást lehetne elérni ezen a területen, így az önkéntesség is elfogadott értéké válhatna a társadalomban.

Erre törekszik a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA), mely immár 11 éve tevékenykedik az önkéntesség szolgálatában, melynek során több százezer fiatal válik a köz javát szolgáló, a társadalmi felelősségtudatot erősítő tevékenység részesévé. Az elvégzett önkéntes munka előnyt jelenthet a munkaerőpiacra való belépéskor. A megkérdezett fiatalok reálisan látják, hogy milyen képességek, készségek birtokába juthatnak, amikor anyagi

ellenszolgáltatás nélkül vesznek részt a civil szektor munkájában. Talán nagyobb motiváló erő lehetne önkéntes tevékenység végzésére, ha az úgynevezett soft skilleket, a nem formális tanulás útján szerzett kompetenciákat a munkáltatók elismernék. A megkérdezettek ésszerűnek tartanának egy, a *YouthPass*-hoz hasonló elképzelést az önkéntesség során szerzett képességek munkaerőpiacon való elismeréséhez.

Az ezzel kapcsolatos leuveni javaslat szerint: „*A szakmai gyakorlatnak szerződéses megállapodáson kellene alapulnia, melyben meghatározzák a jogokat és a kötelezettségeket, a gyakorlat céljait, szakmai relevanciáját, valamint azt, hogy miért hasznos az a szakmai gyakorlatot teljesítő számára.*”

A fiatalok szerint az lenne a megoldás, ha a szakmai gyakorlat teljesítése a felsőoktatási intézmények oktatási programjába be lenne építve. Javasolták az oktatási intézmények és a munkaerőpiaci szereplők közötti valós párbeszéd előmozdítását. Fontosnak tartják, hogy a gyakorlat minden esetben legyen foglalkozáshoz, szakmához igazítva, elmélet és gyakorlat legyen megfelelő arányban egymással. Ugyanakkor fenntartásaik is vannak a kivitelezést illetően. Például ki ellenőrizné, hogy valóban betartják-e a szerződésben meghatározott pontokat és valóban szakmai feladatot kap egy gyakornok?

Konkrét javaslataik az oktatási rendszer megváltoztatására:

- legyen beépítve a szakmai gyakorlat az oktatásba (közép- és felsőoktatásba egyaránt), hogy munkatapasztalatot szerezhessenek, növelve ezzel munkaerőpiaci lehetőségeiket;
- több gyakorlati tudást várnak az oktatási rendszertől (életre való nevelés, felkészítés);
- szükséges az oktatási rendszer és munkaerőpiac összehangolása, például a hiányszakmák felé orientálással.

A munka és a magánélet összeegyeztetése

A munka és a magánélet szintén egy olyan sarkalatos pont, amely megfelelő intézkedések esetén segítheti a fiatalok munkaerőpiacon való helytállását. Az ifjúság úgy vélekedik, a mindenkori kormánynak családbarát intézkedéseket kell hoznia annak érdekében, hogy a húsz-harminc éves korosztály számára adottak legyenek a feltételek gyermekvállalásra, a

kétkeresős családmódel fenntartásával (fiatal kismamák távmunkában, részmunkaidőben való foglalkoztatásával).

„*Minden életszakaszban*” nehéz összeegyeztetni a munkát a magánélettel, vallják a megkérdezettek, de leginkább a gyermeket nevelő munkavállalók vannak nehéz helyzetben, munka és magánélet szétválasztása nem egyszerű feladat, ha mindkét területen helyt akar állni egy fiatal. Ugyanakkor a munkavállaló feladatának tekintik, hogy ismerje saját határait és képes legyen nemet mondani.

Konkrét javaslatokat fogalmaztak meg a politikusok, döntéshozók felé arra vonatkozólag, hogyan lehetne összhangba hozni a magánéletet a munkával, illetve milyen egyéb változtatásokra lenne szükség a munka világát illetően:

- elsősorban reális időbeosztást javasolnak, akár azzal a feltétellel, hogy maximalizálják a munkaidőt;
- kismamák esetében szükséges a munkaidő csökkentése, illetve a részmunkaidős foglalkoztatás gyakoriságának növelése;
- emelni kell az óvodai és bölcsődei férőhelyek számát, és a GYES összegét (az online kérdőíves adatok is ezt támasztják alá);
- a megkérdezett fiatalok szerint szükséges a jelenlegi rendszer felülvizsgálata, mert az nem motivál gyerekvállalásra;
- felmerült egy családbarát munka törvénykönyv létrehozásának gondolata is a fiatalokban, ami egyebek mellett tartalmazná például a kismamák munkaidejének csökkentését is.

A változáshoz szükséges eszközök előteremtését, a megvalósítást leginkább az állam feladatának tekintik.

Egy másik leuveni javaslat szerint: „*Az Európai Uniónak és tagállamainak biztosítani kellene a megfelelő időtartamú és minőségű gyermekgondozást a szülők, és a gyerekek igényeihez igazodva.*”

A javaslatot a fiatalok támogatandónak tartják, azonban felmerült két új szereplő – a harmadik szektor és az üzleti szféra – bekapcsolása a fenti javaslat sikeres megvalósításának folyamatába. A nonprofit és az állami szektornak párbeszédet kellene folytatnia, az üzleti szférából pedig forráshoz lehetne jutni, amit gyermekgondozó intézmények létesítésére

fordítanának, elősegítve ezzel a javaslat megvalósulását. Összességében a fiatalok azt vallják, mindent meghatároz az egzisztenciális helyzet- ha az ember meg tud élni, akkor a család előtérbe kerülhet, de amíg ennek elérése erősen függ az adott munkától, úgy annak elsőbbsége van. Ebből pedig az következik, hogy erőteljesen csökken az esély a munka és a magánélet közötti harmónia megteremtésére.

Szociális biztonság

A spanyol-belga-magyar trióelnökség alatt prioritást élvez a fiatalok szociális biztonságának megteremtése. A cél eléréséhez szükség van munkahelyekre. Ahhoz, hogy egy pályakezdő megfeleljen a munkaerőpiac által támasztott követelményeknek, szakmai gyakorlattal kell rendelkeznie. A probléma a fiatalok szerint az, hogy az iskola nem készít fel megfelelően a munkavállalásra. A helyzet javításának érdekében azt javasolták, *„legyen kapcsolat a cégek és az egyetemek között”*, mivel ez egyrészt megkönnyítené a fiatalok számára a megfelelő szakmai gyakorlati hely megtalálását, másrészt képessé tenné a pályakezdőt szakmai tapasztalat felmutatására.

A témakörhöz tartozó leuven-i javaslatok: *„Az Európai Uniónak és tagállamainak el kellene érnie, hogy a bizonytalan munkaadói és munkavállalási gyakorlatok (pl. feketemunka) költségesebbek legyenek. Ugyanakkor ösztönözni kellene a munkaadókat fiatal munkavállalók alkalmazására minőségi és stabil feltételekkel.”*

A fókuszcsoporthoz tartozó interjúkon megkérdezett fiatalok elképzelhetetlennek tartják, hogy valaha is meg lehetne szüntetni a feketemunkát, *„túl nagy réteg tartozik bele”*. Az emberek többsége pedig úgy gondolkodik, hogy tudatában van ugyan a feketemunka létezésének, de *„nem vesz róla tudomást”*. A fiatalokban felmerült egy másik dilemma is a javaslat kapcsán. Úgy gondolják, hogy az EU nem avatkozhat be ilyen mélységben egy ország ügyeibe, *„maximum ajánlásokat tehet, és az állam dönt róla, hogy elfogadja, vagy nem”*. Létezik a szubszidiaritás elve, ehhez hasonló esetekben alkalmazzák is. *„Tagállami szinteken kellene elérni”*, hogy alulról szerveződjön valamiféle megoldás a problémára, az emberek pedig tudatosítsák magukban, hogy megéri bejelentett munkavállalónak lenni – vallják a fiatalok. Szerintük *„azért marad élő ez a dolog”*, mert még a feketemunka is jobbnak bizonyul a munkanélküliségnél, amikor az ember azt érzi, hogy *„potyautas”*.

Megoldásként több interjún is a járulékcsoökkentés hangzott el, különös tekintettel azokra a dolgozókra, akiket olyan munkaszerződéssel foglalkoztatnak, aminek segítségével a munkaadók egyik napról a másikra és indoklás nélkül bocsáthatják el a munkaerőt.

A fiatalok alkalmazásának támogatásával kapcsolatban a START-kártya merült fel, mint létező jó gyakorlat. Sok esetben azt tapasztalják a fiatalok, hogy a munkaadókat a különböző kedvezmények igénybevétele arra sarkalja, hogy csupán a támogatott időszak végéig foglalkoztassák a pályakezdőket, ezt követően a munkáltatók újabb olyan fiatalot keresnek, aki jogosult a kedvezményekre.

További leuven-i javaslat: *„Az Európai Uniónak létre kellene hoznia a szakmai gyakorlatok minőségi rendszerét annak érdekében, hogy bővítse a fiatalok tapasztalatszerzési lehetőségét.”*

A fiatalok szerint ez az intézkedés mindenképp ösztönzőleg hatna, mivel a szakmai gyakorlatok mostani rendszere alig alkalmas valós, piacképes tudás átadására (az online kérdőív eredménye is ezt támasztja alá). Amennyiben a szakmai gyakorlat „valódi munkához” hasonlítana, az felelősségteljesebb feladatvégzésre motiválná a gyakornokot, különösen, ha fizetéssel is párosulna.

A minőségi oktatás ellenében anyagi ösztönzőket tartanának megfelelőnek, amihez szükséges mérni a fiatalok szakmai teljesítményét, valamint a munkaerőpiaci kimeneteket - különös tekintettel arra, hogy a gyakorlati helyek alkalmaznak-e olyan munkavállalót, aki korábban gyakornoki pozícióban dolgozott náluk. Ugyanakkor saját felelősségüket is hangsúlyozták a megkérdezett fiatalok. Egy gyakornok legyen partner, „akarjon tanulni”.

Információ, útmutatás, támogatás a fiataloknak

Magyarországon kevésbé elterjedtek az atipikus foglalkoztatási formák, és nem csupán a fiatalok körében. Jóval kisebb arányban vannak jelen önfoglalkoztatóként, például vállalkozóként, ami pedig egy lehetséges módja lenne az ifjúságot érintő kedvezőtlen munkaerőpiaci folyamatok pozitív irányba történő elmozdításának.

Kíváncsiak voltunk, vajon mennyire reális a fiatalok életében a vállalkozói lét és az ehhez szükséges kreatív, kezdeményező attitűd? A megkérdezett fiatalok szerint a vállalkozói lét

feltétele olyan tulajdonságok megléte, melyek az emberrel születnek, melyek tanulás során nem sajátíthatóak el. Nagyon kevesen állították, hogy érzik magukban a vállalkozói léthez szükséges „kurázsit”.

Fókuszcsoportos interjúk alkalmával többek között arról kérdeztük a fiatalokat, honnan jutnak információhoz, amikor munkát keresnek. Az esetek többségében a világháló volt a válasz. Népszerűnek bizonyultak még az állásbörzék, vagy a családi, baráti kapcsolatokon keresztüli lehetőségek, „fülesek”. Az online kérdőívben a fiatalok döntő többsége a munkaadó vállalatokat, cégeket nevezte meg információforrásként.

A témakörhöz tartozó leuveni javaslatok: *„Az Európai Uniónak és a tagállamoknak lehetővé kellene tennie, hogy a formális oktatási tantervek is támogassák és ösztönözzék a fiatalok kreatív gondolkodását és vállalkozókészségét.”*

A fiatalok véleménye a következőkben foglalható össze:

- a formális oktatási tanterv országonként változó, ezért tagállami szinten szükséges differenciálni;
- a kezdeményezést az oktatáspolitikusok, és az Európai Bizottságban dolgozó szakemberek feladatának véli az ifjúság;
- lehetséges megoldásként felmerült egy, az EU által kidolgozott egységes módszertan alkalmazásának lehetősége, melyet a tagállamok saját kultúrájukhoz, feltételeikhez igazítva alkalmazhatnának;
- végül, de nem utolsó sorban, meghatározó tényező a fiatalok megszólítása, az üzenet közvetítésének módja. *„Ha nem fogékonyak”*, nem lehet párbeszédet kezdeményezni velük;
- kiemelték, hogy a pedagógus attitűdje rendkívül fontos tényező a folyamatban.

A fiatalok szerint a javaslat megvalósulásában sokat segítene a szakmai visszacsatolás helyi szinten, illetve megfelelő pedagógusok jelenléte a képzésben, mert sokan alkalmatlanok a pályára, ezért szigorú szűrőkre van szükség már a rendszerbe való belépéskor.

További leuveni javaslat: *„Az oktatás területén a munkaerőpiaci igényeket figyelembe véve kell döntéseket hozni. Ennek érdekében az oktatási intézményeknek együtt kell működniük az üzleti szférával és a foglalkoztatási hivatalokkal.”*

A megkérdezettek szerint a felsőoktatásban lévő *„embertömeg a probléma”*. Ezzel párhuzamosan csökken a szakmunkásképzőkbe járók száma, ami szakemberhiányhoz vezet - vélik a fiatalok. A felsőoktatási intézményektől elsősorban azt várják, hogy *„szűrje meg az embereket, hogy érjen megint valamit a piacon a diploma”*. Összességében a fiatalok véleménye alapján szükséges az oktatáspolitikai és a foglalkoztatáspolitikai összehangolása, mivel a munkaerőpiaci válságból való kilábalásban fontos szerepe van az emberi erőforrásnak, a magasan képzett munkaerőnek. A megkérdezettek szerint a boldogulásnak azonban nem lehet feltétele, hogy mindenki bekerüljön a felsőoktatásba.

Merre tovább?

Egy több hónapos, számos középiskolás diákkal, egyetemistával, pályakezdő fiatallal folytatott párbeszédet magába foglaló folyamat eredményeképpen megkíséreltük felvázolni az általuk tett ajánlásokat az ifjúság foglalkoztatási helyzetének javítása érdekében.

Az önálló egzisztencia megteremtésének, a társadalomba való integrálódásnak nélkülözhetetlen feltétele a munkaerőpiacra való sikeres belépés. Általános probléma, hogy munkatapasztalat híján rossz alkupozícióba kerülnek a fiatalok, a munkanélküliség állapota pedig passzív magatartáshoz vezet.

Magyarországhoz hasonlóan sok más ország jár ugyanebben a cipőben és próbál megoldást találni a fiatalok gazdasági aktivitásának növelésére. Egységesen alkalmazható módszer nincs, viszont jó gyakorlatok megosztása létezik. Egyetértés mutatkozik a tekintetben, hogy mindenkor az adott ország gazdasági, társadalmi, kulturális feltételeihez szükséges igazítani az eszközrendszert, és a fiatalokat érintő döntéseket nem róluk, hanem velük együtt kell meghozni. Tapasztalataink szerint a fiatalok bizonyították, hogy képesek reálisan felismerni és megfogalmazni a környezetükben lévő gondokat, képesek a kritikus gondolkodásra, újszerű ötletekkel való előállásra, azaz innovatívak és kreatívak.

A véleményeket figyelembe véve ugyanakkor tanulságként levonható az ifjúsággal kezdeményezett párbeszéd kapcsán, hogy sok esetben nehézséget jelent számukra olyan rendszerben gondolkodni, melyben nem csupán véleményformálóként vehetnek részt, hanem reális javaslattal is szolgálhatnak az őket érintő strukturális, foglalkoztatáspolitikai problémák megoldásában. Azaz alakítói lehetnek a rendszernek. Nehezen tudják a saját élethelyzetükben lévő problémákat konvertálni intézményi, nemzeti, EU-s szintre.

Konklúzióként következzen három, a fiatalok által gyakran említett javaslat, ami vélekedésük szerint javíthat foglalkoztatási helyzetükön:

- hatásos módszerek tartanak a **felsőoktatási rendszer outputjainak reális munkaerőpiaci igényekhez való igazítását**, ami maga után vonná a felsőoktatás évtizedek óta tartó expanziójának visszafordítását, ezzel párhuzamosan elérendő cél lenne a szakmunkások nagyobb elismerése mind társadalmi presztízs szempontjából, mind anyagi vonatkozásban;
- másodsorban a **szakmai gyakorlat** kialakításának olyan rendszerét, amely még tanulmányaik során olyan tudás és kompetenciák birtokába juttatja a fiatalokat, amelyekkel helyt állhatnak a munka világában;
- több alkalommal felmerült az **önkéntes munka** szerepe, amely segíthet az ifjúság munkaerőpiacra történő belépésében. Bár hozzátették, ezen a területen szemléletváltás és tudatosítás szükséges a cél eléréséhez.

Munkánkban a fiatalok véleményét, gondolkodásmódját igyekeztünk tükrözni valamennyi, a témák megvitatása során felmerült kétellyel, dilemmával együtt. A fiatalok ajánlásai, elképzelései talán irányvonalként szolgálnak mind a hazai, mind az Európai Unió ifjúságot érintő jövőbeni intézkedések meghozatalában.

1. Táblázat: Az OECD országok ifjúsági munkanélküliségi rátájának alakulása a 15-24 éves korosztályra vonatkozólag

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ausztrália	12,8	12	11,4	10,7	10	9,4	8,9	11,6
Ausztria	6,2	7	9,7	10,3	9,1	8,7	8,1	10
Belgium	17,7	21,8	21,2	21,5	20,5	18,8	18	21,9
Chile	21,6	21,1	20,8	19,7	18,3	17,8	19,7	22,6
Csehország	16	17,6	20,4	19,3	17,5	10,7	9,9	16,6

Dánia	7,4	9,2	8,2	8,6	7,7	7,9	7,6	11,2
Egyesült Államok	12	12,4	11,8	11,3	10,5	10,5	12,8	17,6
Egyesült Királyság	11	11,5	10,9	12,2	13,9	14,4	14,1	18,9
Észtország	17,6	20,6	21,7	15,9	12	10	12	27,5
Finnország	19,5	20,4	19,5	18,9	17,6	15,7	15,7	21,6
Franciaország	20,2	18,3	19,7	20,2	21,3	18,7	18,1	22,8
Görögország	26,8	26,8	26,9	26	25,2	22,9	22,1	25,8
Hollandia	5,4	6,7	8,6	8,8	6,9	6,3	5,6	7,3
Írország	9,3	9,4	9,3	9,7	9,8	10	12,5	25,9
Izland	7,2	8,2	8,1	7,2	8,4	7,2	8,2	16
Izrael	20,9	22,2	20,5	17,8	18,2	16,1	12,6	n.a.
Japán	10	10,2	9,5	8,6	8	7,7	7,2	9,1
Kanada	13,6	13,6	13,4	12,4	11,6	11,2	11,6	15,3
Korea	8,5	10,1	10,5	10,2	10	8,8	9,3	9,8
Lengyelország	43,9	43	40,8	37,8	29,8	21,7	17,3	20,7
Luxemburg	7	10,9	16,9	13,7	16,2	15,2	17,9	17,2
<i>Magyarország</i>	<i>12,6</i>	<i>13,4</i>	<i>15,5</i>	<i>19,4</i>	<i>19,1</i>	<i>18</i>	<i>19,9</i>	<i>26,5</i>
Mexikó	5,9	6,2	7,6	6,6	6,2	6,7	7	10
Németország	9,8	10,6	12,6	15,2	13,6	11,7	10,4	11
Norvégia	11,5	11,7	11,7	12	8,6	7,3	7,5	9,2
Olaszország	26,3	26,3	23,5	24	21,6	20,3	21,3	25,4
Portugália	11,6	14,5	15,3	16,1	16,2	16,6	16,4	20
Spanyolország	22,2	22,7	22	19,7	17,9	18,2	24,6	37,9
Svájc	5,6	8,5	7,7	8,8	7,7	7,1	7	8,2
Svédország	12,9	13,8	17	22,3	21,3	18,9	19,4	25
Szlovákia	37,4	33,1	32,7	29,9	26,6	20,1	18,8	27,3
Szlovénia	16,5	17,3	16,1	15,9	13,9	10,1	10,4	13,6
Törökország	19,2	20,5	20,6	19,9	19,1	20	20,5	25,3
Új-Zéland	11,8	10,5	9,7	9,7	10	10,1	11,4	16,6
OECD-Total	13,4	13,8	13,7	13,4	12,5	12	12,7	16,7

Irodalom

Átmenet az iskolából a munka világába (2009). (In: Statisztikai tükör. IV. évfolyam 41. szám)

Gyöngyösi Krisztina – Geist Gábor (2008): Fiatalok foglalkoztatottsága, munkaerőpiaci helyzete. (In: Új Ifjúsági Szemle, VI. évfolyam, 2-3. szám)

Kutas János (2002): Egymásra (eddig alig) nézve. (In: Élet és Irodalom, XLVI. évfolyam, 33. szám)

Ladányi Andor (2002): A diplomások száma és összetétele. Statisztikai elemzés. (In: EDUCATIO 2002/2)

Mihály Ildikó (2008): Lehet-e érdemben tenni az ifjúsági munkanélküliség ellen? (In: Felnőttképzés 2008. 2. szám)

Nemzeti Ifjúsági Stratégia (2009): (In: Új Ifjúsági Szemle, VII. évfolyam, 3. szám)

Polónyi István (2004): A felsőoktatás és a diplomások tömegesedése. A szegedi társadalomtudomány szakkollégium. „A felsőoktatás jelene és jövője” című konferencia http://www.stud.uszeged.hu/szttsz/konferenciak_elemei/polonyi.pdf

Székely Levente – Pitó Klára (2010): Nélkülük megy a vonat tovább? (In: Új Ifjúsági Szemle, VIII. évfolyam, 2. szám)

Foglalkoztatottság és munkanélküliség - 2010. október-2010. december. Gyorstájékoztató, KSH.

KSH STADAT táblák- idősoros éves adatok - Gimnáziumi nevelés és oktatás http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi004a.html

KSH STADAT táblák – idősoros éves adatok - Szakközépiskolai nevelés és oktatás http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi005a.html

Report –on promoting youth access to the labour market, strengthening trainee, internship and apprenticeship status. Committee on Employment and Social Affairs

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2010-0197+0+DOC+PDF+V0//EN>